

Центр студій спадщини
Патріярха Йосифа Сліпого
Обіжник 2 (54) Весна 2026

*Блаженнісний Патріярха з Кир Іваном прийняття протімова і Варвона від Су-
мська Дієца в Мельбурні 20-11-1972 р.*

134-та річниця від дня народження
Патріярха Йосифа Сліпого (1892-1984)

ПАТРІАРХ ЙОСИФ СЛІПИЙ І АВСТРАЛІЯ

Ірина ІВАНКОВИЧ

«Ці найдалі від нас віддалені континент і острови, Австралія і Нова Зеландія – не мають ще великої традиції українського поселення. Розсіяні по Австралії й Новій Зеландії, українці, які прибули туди тільки після Другої світової війни, - трохи занепадають духом і можуть пропасти у чужому, зрештою добре наставленому до них, - морю. Приїзд Блаженнішого вельми скріпив їх на душі та наповнив гордістю за свою Церкву і нарід. Як в усіх англо-саксонських країнах—їхні господарі переважно протестанти. Проте, слава про безстрашного Мученика за віру Христову та його прийняття українцями Австралії як національного героя, - не могли не зробити враження на австралійцях і ново-зеландцях, чому вони і дали вислів на сторінках своїх часописів», - так писала про перший приїзд Блаженнішого Йосифа Сліпого (1892-1984) до Австралії в жовтні 1968 року Ольга Вітошинська.

Десять років раніше, 19 жовтня 1958 року, українці новоствореного екзархату Австралії, Нової Зеландії та Океанії отримали першого в історії Української греко-католицької Церкви єпископа на цих землях. Ним став уродженець Тернопільщини о. д-р Іван Прашко (1914-2001), а осідком екзархату – Мельбурн. Тут того ж 1958 року було закладено наріжний камінь собору свв. апостолів Петра і Павла.

26 січня 1963 року Йосифа Сліпого було звільнено з ув'язнення. З нагоди звільнення, «надійшла така телеграма з австралійського Перту: «Найтепліші, найщиріші вітання Confessor Fidei. Найкращі побажання. Молитви. Многая літа» .

Приїзд Блаженнішого у вільний світ відкрив нову сторінку в історії УГКЦ. Змагання за патріархат стали справою життя Йосифа Сліпого, а Владика Іван Прашко - «одним із одностайних очільника УГКЦ, і з огляду на цілісність та природність такої позиції його можна назвати органічним патріархальником. Кир Іван брав участь у чотирьох сесіях Другого Ватиканського Собору, тож глава УГКЦ міг покластися на нього завжди». У листі до Загальних зборів Товариства за Патріархальний устрій Української Католицької Церкви (офіційна назва УГКЦ у вільному світі з 1959 року) від 1 червня 1970 р. австралійський владика підкреслив необхідність консолідації сил єрархії, духовенства і мирян навколо ідеї патріархату. Він наголосив на тому, що головними супротивниками українців у цій справі є московський патріархат, який має підтримку советського режиму, і польська єрархія на чолі з Кардиналом Стефаном Вишинським. Тому першочерговим завданням є подбати про солідну наукову базу, яка розвінчувала б міти і пропаганду обох сусідів. Тут єрарх високо оцінив зусилля Блаженнішого Йосифа у створенні духовно-просвітницького українського центру в Римі, у книговиданні та активній діяльності на благо Церкви. Кир Іван схвалив ідею створення Патріяршого фонду і обіцяв всебічну підтримку.

Володимир Мороз наголошує на активному листуванні Блаженнішого та Владика Прашка, у якому обговорювано серед іншого питання духовної формації священників та мирян, приготування до ювілею 1000-ліття Хрещення Руси-України, а також збіркові кампанії на підтримку патріярших дібр, друку книг, наукові діяльності Українського католицького університету. Блаженніший Йосиф був керманічем ідеї піднесення Австралійського екзархату до рівня єпархії, і 28 серпня 1982 року його зусилля увінчалися успіхом: Святіший Отець Іван Павло II проголосив Мельбурнську єпархію свв.

Петра і Павла для українців католиків в Австралії. Крім церковних справ, як от справа іконостасу собору в Мельбурні, єрархи могли обговорити менш офіційні моменти—збирання експонатів до природничого музею при соборі Святої Софії у Римі.

Перший 10-денний приїзд Блаженнішого Йосифа до Австралії та Нової Зеландії в ювілей 10-ліття УГКЦ у цій країні відбувся в жовтні 1968 р. і проліг через основні міста поселення 22,000-ої української громади: Сідней, Перт, Аделаїда, Мельбурн, Літкомб, Вудвіл, Вайвіл, Окланд, Велінгтон. У книзі «Подорожі Блаженнішого Кир Йосифа VII (1968-1970) Ольга Вітошинська збрала передруки місцевих газет, які висвітлювали візит очільника Катакомбної церкви. Ці репортажі подавали короткі біографічні дані з акцентом на ув'язненні, тортурах, мучеництві та геройських чеснотах Блаженнішого («The Sydney Morning Herald», 8 жовтня; «The Record», Перт, 10 жовтня; «The Herald», Мельбурн, 11 жовтня; «The Advertiser», Аделаїда, 12 жовтня; «New Weekly», Мельбурн, 16 жовтня) та на романі «Черевики рибаки» австралійського письменника Мориса Веста (1916-1999), історія головного героя якого побудована на фактах з життя Патріярха Йосифа Сліпого («The Sydney Morning Herald», 8 жовтня; «The Herald», Мельбурн, 11 жовтня; «The Advertiser», Аделаїда, 12 жовтня). До ювілейних відзначень долучилися Кир Ніль Саварин та Ісидор Борецький з Канади, а також Йосиф Шмондюк зі США. У ході візиту Блаженніший зустрівся з українцями, для яких Австралія стала другою батьківщиною; відслужив Літургії в головних храмах УГКЦ, зокрема у Перті до співслужіння долучився єпископ-помічник дієцезії Перт Майлс МакКеон; посвятив пропам'ятні таблиці на церквах у Вудвіл та Вайвіл; брав участь в зустрічах з представниками влади, зокрема з колишнім прем'єр-міністром Сером Робертом Мензісом (1894-1978). Можемо ствердити, що у час бездержавности України, візит Йосифа Сліпого до Австралії та Нової Зеландії був нагодою засвідчити світовій спільноті етнічну окремішність українців, їхньої культури, традицій та обряду.

40-ий Міжнародний Евхаристійний Конгрес у Мельбурні

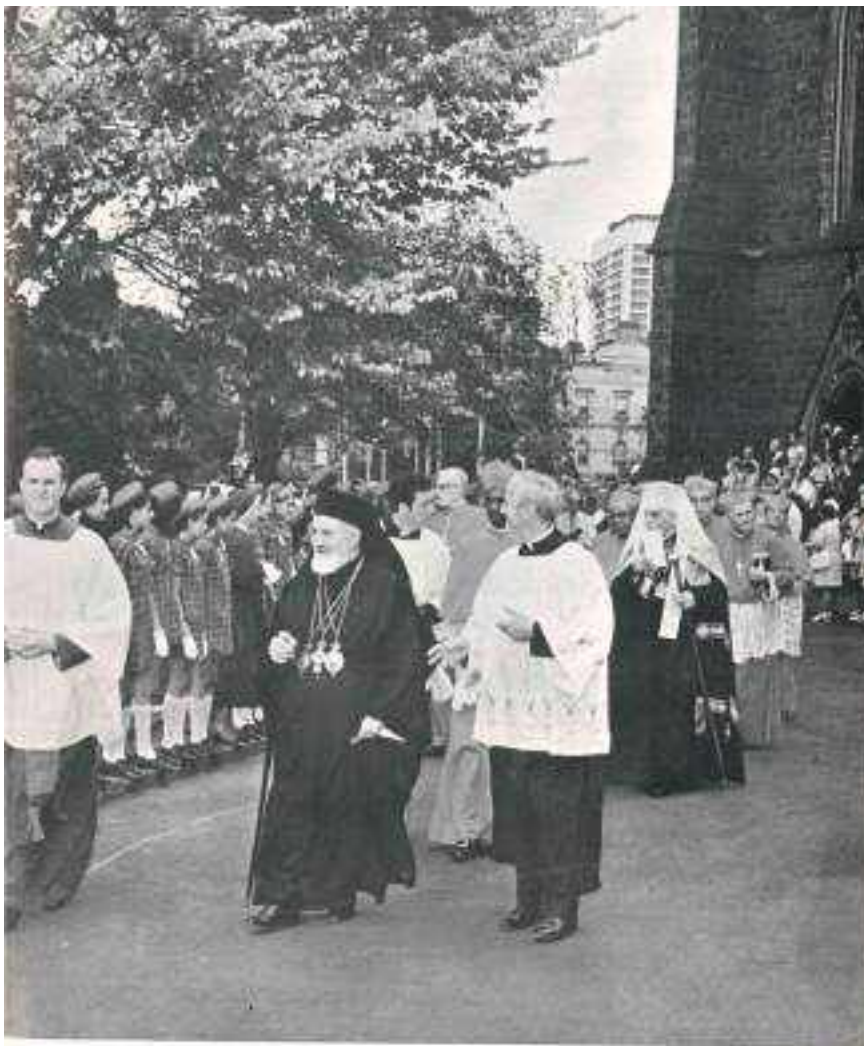
В днях 18-25 лютого 1973 року у Мельбурні відбувався 40-ий Міжнародний Евхаристійний конгрес «Любіть один одного, як і Я возлюбив вас». У ньому взяли участь понад 27,000 представників різних країн світу, в тім - тисячі українських паломників з Австралії та інших континентів. Більшість із них прибули під проводом своїх єпископів, серед яких Кир Максим Германок, Митрополит Вінніпезький; Кир Ісидор Борецький, єпарх Торонто і Східної Канади; Кир Ніль Саварин, єпарх Едмонтонський; Кир Гавриїл Букатко, єпископ Югославії та Кир Іван Прашко, єпископ Австралії. Відчутною була відсутність єрархів зі США.

Українську спільноту очолив Блаженніший Йосиф. Слід зазначити, що його приїздові передувала цілком дипломатична процедура з боку Ватикану. Закордонні поїздки глави УГКЦ вимагали не лише узгодження з Апостольською столицею, але й були обумовлені чітким протоколом. Про це писав у книзі «Ісповідник між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого» американський історик Ярослав Пелікан (1923-2006): *«Після звільнення йому рекомендовано зберігати «обачливе мовчання»: йому «невільно було говорити про Советську Росію, ані про своє ув'язнення»; бо така була важлива заувага ватиканської дипломатії, як і умова його звільнення: не перетворити «справу Сліпого» у політичне питання. І хоча у відповідь Блаженніший наполягав, що це не було тільки українське питання, але проблема, яка стосувалася інших народів, у тому числі американців, французів та німців, і що «смерть п'ятдесяти мільйонів людей не була банальною проблемою», він прийняв умову «обачливого мовчання» і, на превеликий жаль істориків, був нею зв'язаний (принаймні до певної міри) також і в наступні роки свого життя».*

Відтак, хронологічно, підготовка до участі у конгресі для Блаженнішого розпочалася 3 січня листом до Святішого Отця Павла VI в справі виїзду до Австралії. 22 січня надійшла відповідь, а 31-го Йосиф Сліпий одержав паспорт. Процедуру супроводжували листи Державного секретаря Ватикану кардинала Жана Війо (1905-1979), відомого своїми «крутими й дипломатичними

виводами». У епістолярії чітко викладено обмеження свободи слова Блаженнішого: *«Його Святість не має сумніву, що Ваша Еміненція виключить інтенції осіб робити заходи, які не є літургійні та які можна інтерпретували як натиск на Апостольську столицю у справах, які не є згідні з існуючим законом. Він дуже добре розуміє, як невідповідально і шкідливо було б, якщо б Ваша Еміненція навіть мимовільно втручався в ту велику маніфестацію побожності і віри».*

3 лютого Блаженніший Йосиф Сліпий вислав листи до усіх українських єпископів з проханням прибути до Австралії на Конгрес. 5 лютого він мав авдієнцію у Святішого Отця, а 9-го лютого одержав листа від кардинала Війо, в якому зокрема Святіший Отець передавав привіт *«для улюбленої української спільноти в Австралії і (...) окреме Апостольське Благословення».* Відтак, між 9 і 15 лютого Кардинал Війо вислав до єпископів УГКЦ копію листа до Блаженнішого із супровідним листом, у якому інформував про дозвіл на участь у конгресі. Глава Церкви прибув до Мельбурна 17 лютого, у день свого 81-ліття. Як свідчить преса, його приліт практично зупинив міжнародний аеропорт Мельбурна і знову привернув увагу світу до становища Української Греко-Католицької Церкви. В інтерв'ю урядовому телебаченню Блаженніший зазначив: *«Вдячний Богу й Пречистій Діві Марії, що міг перебороти всі труднощі й приїхати до Вас. Покинув свою Україну і прибув сюди, щоб її будувати.. Приїхали ми й Ваші Владики, щоб засвідчити ту єдність народу, де б він не жив. Ми прийшли щоб разом із Вами ділити долю і долю народу щоб зійтися разом, пригадуються, що нам даліше робити».*

Блаженніший Йосиф і папський легат Миколо Війо разом з іншими членами делегації Української Греко-Католицької Церкви в Мельбурні.

У перший день Конгресу, 18 лютого, Блаженніший Йосиф у співслужінні п'ятох архиєреїв, двадцяти священників та у присутності трьох тисяч вірних з Канади, Америки й Австралії відправив Архисерейську Божественну Літургію в наміренні українського народу й переслідуваної Церкви в катедрі свв. Петра й Павла в Мельбурні.

20 лютого на площі «Крікет Граунд» усі етнічні групи Австралії зібралися на Св. Месі, на якій були присутні Кир Йосиф, владики, духовенство й віряни УГКЦ.

Українська частина програми Конгресу «За Християнську Україну!» відбулася завдяки зусиллям Кир Івана Прапка, вірян УГКЦ в Австралії та делегатів Товариства за Патріархальний устрій, особливо д-ра Мирослава Навроцького (1916-1978) і д-ра Леоніда Рудницького (1935-2024). Українські

католики в Австралії готувалися до цієї події за кілька місяців до її фактичного проведення. Було видано буклет під назвою «Україна — християнська нація» з метою ознайомлення паломників з усього світу з нашою Церквою та її обрядом. Український Евхаристійний комітет організував виставку українських ікон та виставку, що документує двохсотлітнє переслідування Української Католицької та Православної Церков.

19-21 лютого відбулася друга нарада Постійного Синоду, у якій взяли участь: Блаженніший Йосиф, Митрополит Максим (Германюк), Владика Ніль (Саварин), Владика Ісидор (Борецький), Владика Іван (Прашко). Обговорено справу Конституції помісности УГКЦ, питання українського католицького екзархату в Австралії, діяльність Товариства «Обнова» та ін.

21 лютого проведено українські студійні дні з доповідями про Пресвяту Евхаристію. 22 лютого в рамках конгресу відбулася нарада мирян, у ході якої підкреслено необхідність співпраці з єрархією та духовенством в напрямі підтримки ідеї патріархату, що її Кир Йосиф висунув на засіданнях Другого Ватиканського собору. Учасники наради надіслали вітальні телеграми Святішому Отцеві Павлові VI і Блаженнішому Йосифові VII. У листі до Вселенського Архієрея зокрема йшлося про переслідування Церкви в Советському Союзі, про історичні кривди, яких віряни зазнали не лише від імперського сусіда, але й від Апостольської столиці: *«Ми, українські католицькі вірні, відчуваємо, що нас зрадив Ватикан. Наші історичні права, гарантовані Берестейською унією та підтверджені окремими Понтифіками та Другим Ватиканським собором, постійно топчуться, а наші прохання та протести зустрічаються з бездушним мовчанням. Деякі з наших єпископів постійно залякуються листами, надісланими Державним секретарем, а багато священників та вірних страждають від кризи совісті в результаті дій, спровокованих Ватиканом.*

Ми, українські католицькі вірні, звертаємося до Вашої Святості, Намісника Христа, з проханням, щоб восторжествувала справедливість. Ми просимо Вашу Святість відновити давні права та привілеї нашої Церкви та коронувати її патріархатом. Наша мета — створити партикулярну Церкву під керівництвом патріарха Йосифа Сліпого, Сповідника Віри. Ми будемо прагнути її, поки живемо».

Того ж дня Блаженніший Йосиф разом з Кир Іваном Прашко відвідав єпископа Української автокефальної православної Церкви Кир Сильвестра Гасвського (1876-1975).

22-23 лютого відбувся V З'їзд Делегатів Об'єднання Українських Католицьких Організацій Австралії, у якому взяв участь глава УГКЦ, виголосивши промову про важливість церковних братств в історії українського народу й закликавши до національної та церковної єдності.

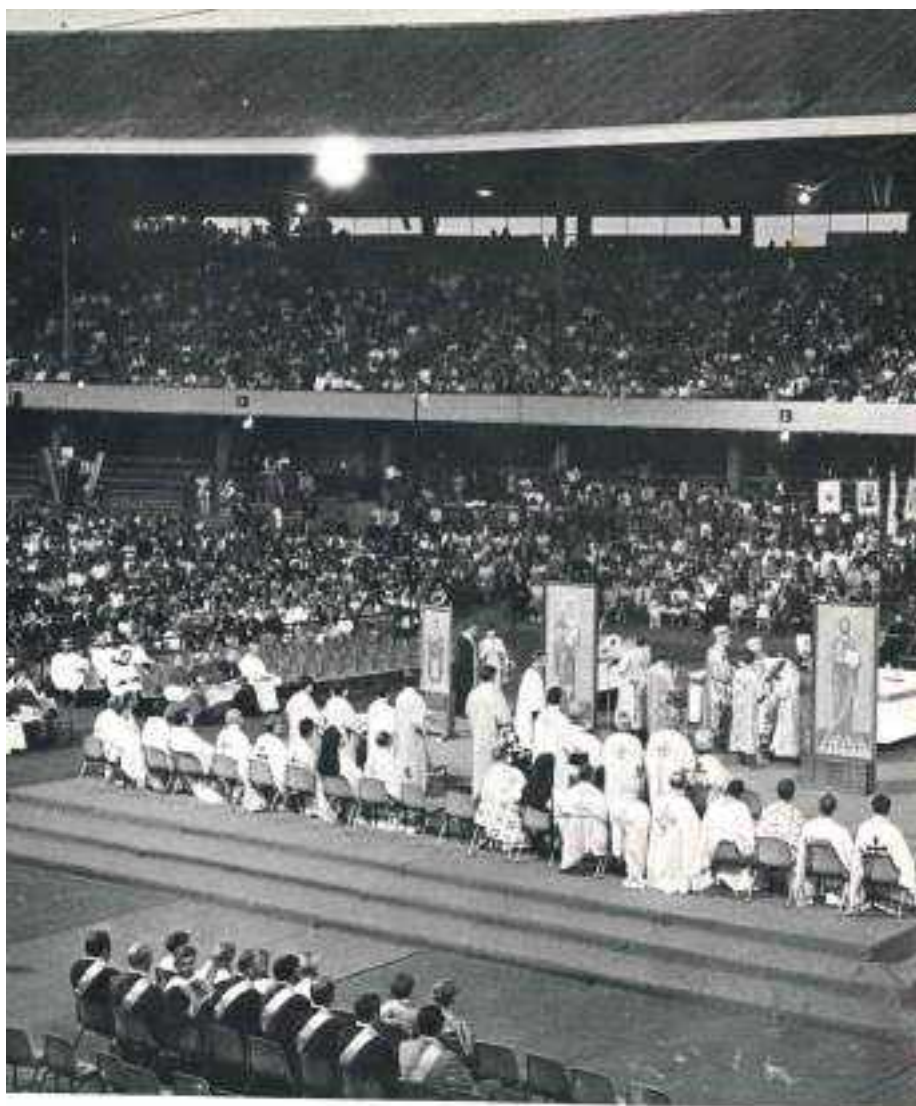
У суботу, 24 лютого, на площі «Крікет Граунд» віслужено Божественну Літургію у візантійському обряді, яку очолили Блаженніший Йосиф Сліпий і Максим В. Хакім, патріарх Мельхитський. Як свідчить Ярослав Пелікан, «Максим V висловив свою дещо іронічну думку щодо самої ідеї патріархату, яка сподобалася Кир Йосифові: *«Ми маємо титул Патріарха, але не маємо ні церков, ні єпископа, а Ви маєте і Єпископів, і священників, і вірних, і величаві катедри, але не маєте титулу Патріарха, який однак Вам правдо належить».* Між присутніми був папський легат кардинал Лоренс Джозеф Шіган (1898-1984).

У неділю, 25 лютого, в останній день Конгресу, Блаженніший у співслужінні усіх Владик та духовенства відправив Божественну Літургію в катедрі свв. Петра й Павла. Того ж вечора первоєрарх УГКЦ взяв участь у Св. Месі, що її очолив кардинал Лоренс Шіган.

Участь Блаженнішого у конгресі мала велике значення не лише для вірних УГКЦ, але й для римо-католиків. Під час численних публічних зустрічей, таких як концерти, бенкети тощо в Мельбурні, Сіднеї, Канберрі, Аделаїді, Брісбейні, Блаженніший майже постійно говорив про сучасний стан УГКЦ, а наскрізною темою його виступів була потреба в патріархаті: лише це дасть можливість об'єднати «в розсіянні суцях» українців і зберегти цілісність народу.

Чи не найвлучніше окреслив присутність Блаженнішого Йосифа на Конгресі д-р

Леонід Рудницький у відповіді автору статті «Інша подія» (The Sun, 17 лютого 1973 р.) д-ру Максу Чарльзу Ворту, викладачеві філософії Мельбурнського університету. Він висловив розчарування з приводу відсутності на конгресі «справді «профорочих» постатей, які б похитнули самовдоволення австралійських християн. Я маю на увазі таких постатей, як отець Берріган зі США чи «червоний єпископ» Дон Хелдер Камара з Бразилії, або навіть професор Ганс Кунг». Доцент кафедри літератури ЛаСальського коледжу у Філадельфії та активний учасник Патріархального руху, Рудницький так відповів своєму австралійському колезі: «Це мій перший візит до Австралії, і було б самовпевнено з мого боку говорити про «самовдоволення австралійських християн», хоча я вважаю, що під час мого короткого перебування тут я помітив деякі її ознаки. Однак, на Конгресі є людина, яка є справді пророкою постаттю та живим втіленням християнських чеснот,

Горжовієвська Собора Св. Літургія, яку відправив Блаженніший Йосиф з мільйонами українців Максиміліан Г. в соборній українській Владві і сестринстві св. обрядів на класі Квінтен Гривал у Мельбурні.

людина, здатна зворушити навіть найсамовдоволеніші душі. Я маю на увазі Його Блаженства Йосифа Кардинала Сліпого, Сповідника Віри, якого було звільнено після 18 років ув'язнення в радянських таборах рабської праці в 1963 році. Відтоді кардинал Сліпий, незважаючи на постійний опір високопоставлених посадовців курії, відродив Українську Католицьку Церкву та під час цього виявив розрив у довірі до обіцянок Ватикану та процедур. Своєю діяльністю, проповідями та людською теплою він вплинув на кожен аспект життя своєї Церкви. Він глибоко торкнувся життя молоді, дорослих, монахів, мирян та духовенства в усьому світі. Його відкрита та безстрашна критика ставлення Ватикану до Української Католицької Церкви зворушила совість багатьох римо-католиків.

Я вважаю, що кардинал Сліпий справді пророка постава. Його присутність у Мельбурні залишить незабутнє враження на 40-му Євхаристійному Конгресі».

Блаженніший Перворада між учасниками З'їзду в Мелборні 22-9-1973.

Блаженніший на з'їзді Вітаних Дружин в часі Екхаристійного Конгресу в Мелборні.

Блаженніший Перворада з Кар Іваном на З'їзді Українських Католицьких Організацій Австралії в Мелборні 22-11-1973 р.

Австралійські письменники і Патріярх Йосиф Сліпий

Можна вважати показовим феноменом той факт, що Патріярхові Йосифові Сліпому присвятили свої твори не лише українські (материкові та діаспорні) мистці слова, але й польські поети, а також усесвітньо відомий австралійський письменник Морис Вест (1916-1999) у першій частині «Ватиканської трилогії» романі «Черевики рибалки».

1963 рік – рік звільнення Йосифа Сліпого з неволі - став прикметним завдяки виходу згаданого літературного твору *The Shoes of the Fisherman*. Попри те, що його поява викликала у багатьох літературних критиків враження «плиткого сюжету», книжка здобула всесвітню популярність. Понад 12 мільйонів проданих примірників упродовж кільканадцяти тижнів утримували «Черевики рибалки» на першому місці рейтингу бестселерів журналу «*The New York Times*» 1963 року. Реакція української спільноти відгукнулася амбівалентністю. З одного боку, було захоплення тим фактом, що героєм світового бестселера став український Ісповідник Віри. З іншого, як згадує Леонід Рудницький, *«було невдоволене також велике число українців, які читали або принаймні чули, що протагоніста Кирила Лакоту в романі представлено подвійно – як українця і як росіянина. Це особливо негативно вражало (і слід додати, ще досі вражає) українського читача: в часі Советського Союзу на Заході панувало помилкове ототожнення Союзу з Росією, проти чого боролися всі свідомі українці діаспори. Автора за це змішування критикували, закидаючи йому невігластво і неісторичність»*. Слід додати, що Леонід Рудницький висловив Морисові Весту ці застереження українських читачів під час програми на хвилях однієї філадельфійської радіостанції.

Роман починається звісткою про смерть папи й описом приготування до конклаву, під час якого буде обрано нового понтифіка. У центрі подій – українець Кирило Лакота, католицький священник візантійського обряду в Советському Союзі під час Другої світової війни. Наприкінці війни його було висвячено на єпископа Львівського і незадовго після цього заарештовано та заслано до Сибіру на 17 років. Його головний слідчий, Каменев, перебуваючи під тиском міжнародної спільноти, організував утечу Лакоти з ССРСР, і той, прибувши до Ватикану, довідався, що папа іменував його кардиналом. Під час конклаву саме Лакоту номіновано та обрано новим наступником св. Петра – завдяки сприянню двох впливових кардиналів: Ринальді та Леоне, – переконаних у тому, що настав час вибору папи неіталійського походження.

Загально, хоч і помилково, прийнято вважати, що цією книгою письменник передбачив вибір на Папський престіл польського кардинала Кароля Войтили (1920-2005), побудувавши історію папи Кирила Лакоти саме на особі митрополита Краківського. Проте, згідно з твердженнями журналістів і літературознавців, в основу образу головного героя своєї книги – Кирила Лакоти, митрополита-архiepіскопа Львівського – Вест поклав факти життя і подвигу патріярха Йосифа Сліпого. Про це читаємо в австралійських газетах напередодні візиту Блаженнішого до Австралії у жовтні 1968 року: *«Багато людей думає, що персонаж австралійця Мориса Веста (письменника) Кирило Лакота базований на кардиналі в його «Черевиках рибалки», що були сфільмовані в Римі. Морис Вест може заперечити, проте всі особисті деталі характеру письменникового персонажа ідентичні з життям кард[инала] Сліпого. Фіктивний папа Кирило походить зі Західної України. Він був митрополитом Львові. Він перебув 17 років невілнничих таборів у Сибірі, був тортурований, голоджений і допитуваний. Він не був звільнений, але поміг йому вирватися советський лідер «Каменев». Інтересно також, що Лакота – це було прізвище одного зі засланих єпископів, котрий помер»*.

На цю схожість указав також директор Центру духовності в Aquinas College, Манінг (Австралія), д-р Андрій Кая у статті «В'язень та вигнанець. Правда про «пророцтва» Мориса Веста щодо папи східного (візантійського) обряду», стверджуючи: *«Митрополит Кирило Лакота в дійсності ніколи не існував, принаймні як єдина особа; натомість історія вестівського героя побудована на житті двох реальних постатей: кардинала Йосифа Сліпого, глави Української греко-католицької Церкви, та Григорія Лакоти, єпископа-помічника Перемиської єпархії, одного з єпархів УГКЦ, котрих страчено в советських тюрмах»*.

Мельбурнська газета «The Herald» від 11 жовтня 1968 року помістила статтю «Мученик, що пережив советське пекло», в якій автор *«подав життєпис, зокрема ж переживання в концетраках Сибіру, і повторив версію про те, що Морис Вест узяв собі за тему для свого фільму «Сандали рибалки» особу Блаженнішого»*. Аделаїдський часопис «The Advertiser» від 12 жовтня того самого року помістив статтю Роналда Макі під назвою «Кардинал побитий, але не зламаний», у якій журналіст, зокрема, подав біографію патріярха та версію *«про фільм «Сандали рибалки» Мориса Веста, що має бути побудований на житті Блаженнішого»*.

У статті «Патріярх Йосиф Сліпий і Українська католицька Церква у Сполучених Штатах – Ex Oriente Lux» о. д-р Іван Кащак стверджував, що *«історія фіктивного героя Мориса Веста Кирила кардинала Лакоти побудована на житті патріярха Сліпого. Відома повість М.Веста «Постоли рибалки» розповідає про єпископа Львівського Кирила, якого звільнено зі Сибіру після багатьох років терпіння і якого обрано намісником Петра»*.

Про цю ймовірність запитували журналісти і самого патріярха, коли він приїхав до Австралії для участі у згаданому 40-му Євхаристійному конгресі, що проходив у Мельбурні 18-25 лютого 1973 року. Ось як згадував цей епізод свідок ситуації – академік Леонід Рудницький, учасник того Конгресу: *«Блаженніший патріярх летів із Рима до Мельбурна 32 години. Зараз після приземлення літака обступили його журналісти, й відбулася доволі імпромпту пресова конференція. Блаженніший виглядав свіжим і цілком невтомленим, він жваво і бисто відповідав на різні запитання репортерів. Один із них спитав його, чи він читав тоді дуже популярний роман «The Shoes of the Fisherman» австралійського новеліста Мориса Веста, який свого героя, папу Кирила Першого, побудував на особі патріярха Йосифа, і що він про цю книжку думає. Патріярх махнув рукою і відповів: «Та що я можу про це сказати? Книжка Веста – це є фантазія», – він ужив англійське слово «fiction». Репортери сипали далі питаннями, й, урешті, впало це, що їх найбільше цікавило: «А чи Вас там, у Сибірі, дуже мучили?» Патріярх легко усміхнувся й відповів: «Читайте книжку пана Веста, – там усе написано». Цей, як німці кажуть, «schlagfertig» – спосіб відповіді на неприємне питання – викликав веселий та подивляючий сміх між журналістами й рівночасно продемонстрував почуття гумору патріярха та його дотепність»*.

Сам автор заперечував будь-яку схожість героїв своєї повісті з реальними особами. Проте кожен, навіть фіктивний, герой має свого життєвого прототипа, про що свідчить Ярослав Пелікан: *«Як указує колофон, бестселер Мориса Лангло Веста (Morris L. West) під назвою «Черевики рибалки» було написано між березнем 1961 та серпнем 1962 року (тоді Йосиф Сліпий перебував у советському сімнадцятирічному ув'язненні) й надруковано в 1963 році – у рік звільнення Блаженнішого. Попри загальноприйняті автором відрікання, наче «події в цій книзі відбуваються у фіктивному часі, її герої – фіктивні персонажі й не мають жодних прив'язок до будь-яких реальних осіб у Церкві чи поза нею», багато в чому це – роман à clef. Наприклад, при читанні про вестівського персонажа Жана Телмонда, контрверсійного французького єзуїта й антрополога, чия фундаментальна праця про остаточну еволюційну «конвергенцію» людської та космічної дійсності під назвою «Поступ людини» вийшла тільки після його смерті, виникає асоціація з П'єром Тєяром Де Шарденом (Pierre Teilhard de Chardin), контрверсійним французьким єзуїтом і антропологом, чия фундаментальна праця на цю саме тему під назвою «Феномен людини» побачила світ також після його смерті»*.

Ще ближчим до «реальної особи» є головний герой роману Кирило Лакота – український кардинал, чия силуетка, попри певні «слабкі місця» в характеристичі та в описі, є, за словами Леоніда Рудницького, *«вірною копією блаженнішого Йосифа Сліпого»*. Цілком імовірно, що Морис Вест не знав усіх деталей ув'язнення патріярха Йосифа, проте ситуація переслідуваної Української греко-католицької Церкви та її очільників непокоїла представників політичних і релігійних кіл у західному світі. Як зазначив Йосиф Сліпий, «у 1948 році побачила світ книжка про становище християнства в Советському Союзі. У цій книжці на ст. 282-ій сказано: «Одинадцятого квітня 1945 р. деяких єпископів заарештовано. Митрополит Сліпий, про

якого на загал говорилося, що він помер, на підставі найновіших звісток мав би ще бути між живими». Оцей теперішній світ, який наважився робити закиди П'єві XII за те, що він вчасно не довідався про те все, що потайки діялося в концентраційних таборах, цей самий світ після закінчення війни і після того, як настав мир, у 1948 р[оці] все ще не міг знати, Еміненціс, чи Ви, може, вже померлі, а чи, може, ще живі. На превелике щастя, Ви є «померлий», що говорить, і не тільки той, хто говорить, але такий, що творить...»

Листи і послання патріярха Йосифа, написані в ув'язненні, пробиралися поза стіни лагрів, а відтак історія його життя була відома доволі широким колам громадськості. 1957 року папа Пій XII надіслав Блаженнішому вітального листа з нагоди 40-ліття священства. Цю кореспонденцію було конфісковано і на її підставі, а також із огляду на пастирські послання патріярха засуджено на додаткові сім років ув'язнення. 26 січня 1963 року його звільнили завдяки зусиллям світової громадськості, особливо папи Івана XXIII та президента США Джона Ф. Кенеді. Відтак патріярх Йосиф прибув до Рима для участі у Другому Ватиканському соборі. При ретельному аналізі образу папи Кирила Лакоти, а головню фактів із його життя, ув'язнення, а навіть зовнішності можна провести виразні паралелі з життєвим шляхом патріярха Йосифа Сліпого.

Для прикладу, 17-літнє ув'язнення Лакоти не раз згадано у творі. Надзвичайно цікавим є зіставлення описів допитів у Веста й у Сліпого, особливо психологічного тиску, що його советська каральна система застосовувала щодо підсудних. Зокрема, Лакота згадував: *«В ув'язненні, під час багатогодинних виснажливих допитів, я пізнав чимало запутаних механізмів функціонування людської психіки»*. А ось як насправді виглядала ситуація за словами Йосифа Сліпого: *«Опісля при засвіченій лямпі зачали дальше настирливо мучити мене і намовляти відректися католицької Церкви. Я не відповідав їм нічого, тільки подумав собі, що я ще, Богу дякувати, з розуму не зійшов. Тоді молодший слідчий почав голосно виявляти мої думки. Я припускав, що це якийсь гіпнотизер або ясновидючий, бо колись я таких здибав у Франції. Я зрештешувавсь сейчас і перестав думати, і тоді вже над ранком мене відіслано назад до келії»*.

Незважаючи на брак переконливих доказів того, що Морис Вест знав про деталі ув'язнення патріярха Йосифа, немає сумнівів, що саме життєва історія Блаженнішого лягла в основу образу Кирила Лакоти.

Фіктивний герой Веста, папа Кирило Лакота, став для світу посланцем, котрий промовляв голосом переслідуваної Церкви. Свідомо чи несвідомо, Морис Вест розширив звужені межі Вселенської Церкви поза кордони римо-католицького світу. Він був не лише літописцем свого часу, але й уважним і вдумливим аналітиком, майстром людських душ. Покликавши до життя папу Кирила, автор обезсмертив силу незламного духа одного з найбільших ісповідників віри XX століття – патріярха Йосифа Сліпого.

Особливими були «екуменічні» взаємини Патріярха Йосифа Сліпого з православною поетесою **Зоєю Ніконенко-Когут** (1925–1997). Базуючись на багатому листуванні, яке поетеса надала для потреб вивчення в Україні її творчості, дослідник життя і поетичної спадщини авторки з Австралії Петро Сорока (1956-2018), колишній доцент катедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка – написав на цю тему окрему розвідку. Потужним був вплив Блаженнішого на поетесу, найкращим доказом чого є низка поезій, що їх З. Когут присвятила кир Йосифові: драматичні, екзистенціальні, емоційні, вони стали виявом характеру поетеси та водночас віддзеркаленням тонкого, глибинного розуміння масштату особи патріярха та певного трагізму, що його ця велич несла зі собою. Є вони рівно

ж прикладом справжнього християнсько-релігійного дискурсу української літератури.

Народжену в Сумах у родині згодом репресованого адвоката Зою Ніконенко доля закинула до далекої Австралії. Проте її серце, подібно як і серце Йосифа Сліпого, залишилося в Україні. Коли 1968 року тоді ще кардинал Сліпий відвідав Австралію, З. Когут написала вірш «Хто зрозумів». Твір зродився під впливом першої зустрічі з кир Йосифом – особою-парадигмою її поетичної творчості. Сама поетеса згодом згадувала про цей момент у листі до Л. Рудницького: *«Що було спонукою до писання віршів? Уже в першій хвилині, коли я побачила бл [аженної] п[ам'яті] патріярха Йосифа, я відчула велику притягаючу силу цієї людини. Його твердість, його силу і строгість. Я відчула, що наш люд якраз потребує такого безкомпромісного й цілеспрямованого лідера, що лише така людина зможе вирвати нас із летаргічного сну і дрібничкових міжусобиць. Що лише такий характер: без плаксивого сентименту і солодкого слабодухого патріотизму – зможе пригадати нам, «чий ми діти», і збудити почуття гордості й гідності, і заставити нас вірити в майбутнє».*

То був початок літературної кар'єри Зої Когут. На чужині побачили світ дві збірки її поезій і прози: «Культурні арабески» (Мельбурн, 1969; перевидання – Полтава, 1992) та «Кучерявий дим» (Нью-Йорк, 1974). Був це й початок її знайомства з кир Йосифом: вірш «Хто зрозумів» надрукували в одному з часописів, і хтось переслав його патріярхові. Блаженніший спостеріг у поетеси неабиякий талант, відтак у лютому 1969 року він надіслав їй першого листа з подякою за вірш. Наступну поезію під назвою «Візита архипастиря», яка зродилася після других відвідин кир Йосифа Австралії 1973 року, поетеса переслала до Рима вже особисто.

Уперше авторка отримала запрошення від патріярха відвідати Рим 1975 року. Тут, окрім згаданої попередньо презентації збірки «Кучерявий дим», З. Когут взяла участь в концерті з нагоди української прощі у Святому році, – захід відбувся в неділю, 13 липня 1975 року, в Залі авдієнцій у Ватикані. До слова, головним організатором і меценатом події був Йосиф Сліпий. Поетеса зачитала вірш «Вітаю», в якому розкрила контroversійним «братерські взаємини» Москви та Рима. Зміст і виконання цієї поезії *«многотисячна публіка сприйняла спонтанно, довготривалими оплесками».*

Як тонкий знавець літератури кир Йосиф дозволяв собі влучні коментарі та професійні поради, не завжди поблажливо відгукуючись про панегіричний характер віршів поетеси. Він прагнув, аби творчість З. Когут не мала персонального виміру, зосередженого на його особі (хоча не раз доводиться чути зворотну думку). По-перше, предметом оспівування повинен бути Бог як Податель усіх діб і благодатей. По-друге, кир Йосиф настановляв поетесу «жити і працювати для великих справ нашої Церкви і Народу», оспівати «долю нашого народу та знайти ліки для її покращення, «щоб кожне лихо нас минало». Вірш З. Когут «Отче наш» був улюбленою поезією патріярха Йосифа: кожного разу, коли поетеса приїжджала до Рима, Блаженніший бажав, аби вона декламувала його на концерті.

Наступна поїздка австралійської письменниці до Рима відбулася 1977 року – в межах літературного турне США, Канадою та Європою, до якого авторку заохотив і яке спонсорував саме Блаженніший. Під час тієї подорожі З. Когут узяла участь у ювілеї з нагоди 85-ліття патріярха та 60-ліття його священства, прочитавши вірш «Рефлексії в Римі». Подальші листи Блаженнішого до поетеси засвідчили щире зацікавлення її творчістю. У листах звучали спонукання, заохота й побажання натхнення для нових поетичних злетів і для «піддержування усіх наших братів своїм сильним поетичним словом».

Не бракувало у листах згадки про австралійські пейзажі, як-от, наприклад, у листі від 29 вересня 1978 року: *«Спасибі Вам за листа, що приніс нам щире тепло австралійського сонця, і за його гумор. Бракувало нам Вас у часі цьогорічних курсів на УКУ. Сподіваємося, що приїдете на другий рік і привезете зі собою нові ваші твори, що все приносять радість серед наших твердих днів».* Уже на схилі

життя листи поетеси були для Йосифа Сліпого джерелом наснаги, як бачимо з листа від 2 лютого 1981 року: *«Ваше тепле слово з Австралії все приносить бадьорість і радість, яку поети вміють вишукати навіть серед сірих днів життя. Молю Господа, щоби благословив Вас своїми благами в новому році!»*

Тричі відвідувала поетеса Рим на запрошення патріярха Йосифа Сліпого, якого вона *«глибоко поважала, любила і подивляла. Його тепле і батьківське відношення до мене щиро зворушувало мене. І навіть нині, коли перечитую його листи, мене зогріває спогад про цю велику Людину, яку мало хто повністю оцінював. Наші розмови в Римі, його турботи, роздумування, кепкування, а деколи й висловлений гнів відкривали для мене приховані закутки душі, й за це я безмежно вдячна»*.

Востаннє Зоя Когут побувала в Римі 1979 року. Смерть кир Йосифа стала для неї тяжкою втратою: *«Недавно, шукаючи чогось у моїх безпорядках, знайшла аж 42 листи блаженного патріярха ІІ Сліпого, – писала вона. – Скільки він дарував мені тепла, й уваги... скільки разів повчав: «Пишіть! Не марнуйте часу, пишіть!» І його нема... І не пишеться...»*.

Підсумок.

Пастирські візити патріярха Йосифа Сліпого до «в розсіянні сущих» українців, зокрема в Австралії та Новій Зеландії, були спрямовані на запобігання асиміляції, обрядового відчуження, на боротьбу з комплексом меншевартості і пропагування ідей помісності, соборності та патріярхального устрою УГКЦ. Свого часу Йосиф кардинал Сліпий – «будитель діаспори» - приносив духа національного та релігійного патріотизму українцям п'ятого континенту. Сьогодні ця місія спочиває на його спадкоємцеві Миколі кардиналові Бичку згідно «Заповіту» Ісповідника Віри:

«З вдячністю мислю про Церкву-дочку на землі антиподів і в молитві передаю їй Голос Господній: „Знаю діла твої і любов, і віру і службу, і терплячість твою ...” /Одкр. 2, 19/.

Ти, хоч за морями така далека, та вузлами духа і серця така близька до Церкви-Матері! Благословляю тебе і молю: витривай у вірі батьків, в любові до братів твоїх, у служінні Церкві-Матері твоїй! І нагородою для тебе нехай буде „зірка досвітня”, /Одкр. 2, 28/, яку дасть тобі Господь».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вест М., Черевики рибалки/ перекл. з англ. Ірина Іванкович. – Львів: АРГОС, 2019.
2. Вітошинська О., Подорожі Блаженнішого Кир Йосифа VII (1968-1970). Рим-Париж, 1972.
3. Заповіт блаженнішого патріярха Йосифа Сліпого. – АРГОС, 2022.
4. Іванкович І., Патріярх Йосиф Сліпий. Грані й орієнтири. – Львів: АРГОС, 2025.
5. Кая А., В'язень та вигнанець. Правда про «пророцтва» Мориса Веста щодо папи східного (візантійського) обряду // Обіжник Центру студій спадщини патріярха Йосифа Сліпого. – 2014. – Ч. 1(5).
6. Кацак І., о. д-р. Патріярх Йосиф Сліпий і Українська католицька Церква у Сполучених Штатах – *Ex Oriente Lux* // Обіжник Центру студій спадщини патріярха Йосифа. – 2013. – Ч. 4.
7. Мороз В., «Близький сподвижник Патріярха Йосифа з далекої Австралії. На вшанування пам'яті Мельбурнського єпископа Івана Прашка»// <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/blyzkyj-spodvyzhnyk-patriarha-josyfa-z-dalekoji-avstraliji-na-vshanuvannya-pam-yati-melburnskoho-jepyskopa-ivana-prashka/>
8. Охріменко А. «Так хотілося б знову вродитися!» До 80-ліття від дня народження поетеси Зої Когут//Свобода (Джерсі-Сіті). 2005. Ч. 21 (27 травня). С. 25-26.
9. Пелікан Я., Ісповідник між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. – Переклад укр. Ірина Іванкович. Львів: АРГОС, 2015.

10. Рудницький Л., Мандрівка у вічність: кілька слів про парадокси життя тонких умів і шляхетних душ у романі Мориса Веста «Черевики рибалки»//Вест М. Черевики рибалки/перекл. з англ. Ірина Іванкович. – Львів: АРТОС, 2019.
11. Рудницький Л., Уривок зі спогадів про патріарха // Бюлетень Релігійного товариства українців-католиків «Свята Софія», США. – 2009. – Ч. 18.
12. Семенген М.Я., о. Літургійне життя Української греко-католицької Церкви в підпіллі» // Бюлетень Релігійного товариства «Свята Софія», США. – Ч. 23. – 2014 (осінь).
13. Сліпий Й., Спомини /ред. Іван Дацько, Марія Горяча, вид. 3-тє, виправлене й доповнене. Львів – Рим: Видавництво УКУ 2017.
14. Сорока П., «Лише великого бажати повинен той, хто прагне перемог...»: Історія дружби поетеси Зої Когут і патріарха Йосифа Сліпого // Русалка Дністрова. – 1996. – №18 (жовтень).
15. Благовісник Верховного архієпископа візантійсько- українського (греко-руського) обряду. Кастельгандольфо біля Риму. Рік ІХ. Кн. 1-4, 1973.
16. За Патріархат (Філадельфія). 1970. Ч. 3 (14) (жовтень).
17. За Патріархат (Філадельфія). 1973. Ч. 1 (24) (березень).
18. Лист З. Когут до Л. Рудницького. Мельбурн, 2 листопада 1994 р.
19. Лист Патріарха Йосифа до З. Когут від 26 січня 1980 р.
20. Лист Патріарха Йосифа до З. Когут від 28 січня 1978 р.

Божественна Літургія в церві св. Андрея в Сідней. Лютий 1973 р.

Молитва за Прославу Ісповідника Патріярха Йосифа

Пресвята Тройце, слава і хвала Тобі за ласки уділені Пастирю Української Католицької Церкви, Слuzі Божому Йосифу Сліпому, і за те, що в ньому Ти дала нам світлий зразок непохитности у вірі і геройської витривалости оборонця Твоєї переслідуваної Церкви і правдивого свідка розп'ятого Христа впродовж 18 довгих років сибірської каторги.

Через його заслуги і посередництво дай нам силу йти слідом за Христом хресною дорогою і допоможи нам одержати ласку, якої дуже потребуємо і про яку сьогодні прохаємо (сказати яку), щоб ця випрошена ласка стала спонукою піднесення на Престоли Твого доброго, сильного, вірного сина твоєї Церкви. Бо Тобі належить усяка слава, честь і поклонення, Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Дизайн та друк:

Ірина Іванкович

Релігійне Товариство українців католиків

«Свята Софія» США

7911 Whitewood Rd., Elkins Park, PA 19027

215-635-1555

st.sophiara@yahoo.com

www.facebook.com/stsophiausa

Instagram: st.sophia_usa

